

بررسی و نقد مقالات پژوهشی: «مطالعه موردی: چهار مقاله با موضوع اسطوره»

* مسعود باوانپوری^۱، فاروق نعمتی^۲، نرگس لرستانی^۳، حدیثه متولی^۳

^۱ دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شهید مدنی، آذربایجان،

^۲ استادیار گروه زبان و ادبیات عرب، دانشگاه پیام‌نور،

^۳ دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عرب، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

تاریخ دریافت: ۹۴/۱/۷؛ تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۲/۱۰

چکیده

یک پژوهش، حاصل کار یک یا چندین نویسنده است که دستاورد علمی یا نتیجه یک تحقیق را در قالب مقاله در اختیار خواننده قرار می‌دهند. امروزه بررسی نقدی یک مقاله یا همان «نقد نقد» جایگاه علمی خاصی بین نویسندگان و اصحاب قلم یافته است. بدون شک مقالات چاپ شده در نشریات و مجلات علمی، خالی از عیب و اشکال نخواهد بود و نقد آنها زمینه یادگیری سایر نویسندگان را فراهم آورده و نیز سبب برطرف شدن ایراد و اشکال مقالات بعدی خواهد گشت. پژوهش حاضر کوشیده است ضمن تمجید از نویسندگان محترم، ۴ مقاله پژوهشی با عناوین «نگرش اسطوره‌ای به گاو در ادبیات کهن عربی»، «جمشید در منشور اساطیر»، «طبقه‌بندی توصیفی شاهنامه بر اساس شالوده‌های تاریخی و اساطیری» و «ژرف‌شناختی شخصیت رستم» را از سه جنبه‌ی موضوع و عنوان، مباحث و عناوین داخلی و نیز منابع و استناددهی مورد بررسی و نقد قرار دهد. با بررسی این ۴ عنوان مقاله می‌توان نتیجه گرفت که مقاله «طبقه‌بندی توصیفی شاهنامه بر اساس شالوده تاریخی و اساطیری» بالاترین امتیاز را دریافت خواهد کرد و بیشتر به معیارهای مقاله‌نویسی نزدیک است.

واژه‌های کلیدی: مقاله، نقد نقد، موضوع، عناوین داخلی، منابع

مقدمه

مقاله، حاصل کار و پژوهش یک یا چندین نویسنده است که دستاورد علمی- تحقیقاتی خویش را در اختیار خوانندگان مختلف قرار می‌دهند. این دستاورد علمی به چند بخش تقسیم می‌شود: اولین نوع از آن مقاله‌ی علمی- پژوهشی است که به هر تولیدی که به دنبال جستجوی حقایق و برای کشف بخشی از معارف و نشر آن در میان مردم و به قصد حل مشکلی یا بیان اندیشه‌ای در موضوعی از موضوع‌های علمی، از طریق مطالعه‌ای نظام‌مند، برای یافتن روابط اجتماعی میان پدیده‌های طبیعی به دست آید و از دو خصلت اصالت و ابداع برخوردار باشد و نتایج آنها به کاربردها، روش‌ها و مفاهیم و مشاهدات جدید در زمینه علمی با هدف پیشبرد مرزهای علمی و فن‌آوری منجر گردد، اطلاق می‌شود. مخاطبین اصلی این‌گونه مقالات پژوهشی، استادان دانشگاه‌ها، دانشجویان دوره‌های دکتری و کارشناسی‌ارشد، پژوهشگران شاغل در مراکز علمی، تحقیقاتی و تولیدی هستند.

دومین نوع از این مقالات، مقالات علمی- مروری هستند. مقاله‌ی علمی- مروری مقاله‌ای است که به یک زمینه‌ی تخصصی یا به یک مسأله کاملاً تخصصی در سطح جهان می‌پردازد. نویسنده چنین مقاله‌ای باید خودش در آن زمینه یا آن مسأله متخصص باشد و تحقیقاتی در آن زمینه منتشر کرده باشد. نویسنده مقاله‌ی علمی مروری معمولاً از متخصصان ارشد بین‌المللی است. نوع سوم، مقاله‌ی علمی- ترویجی است که به مقالاتی گفته می‌شود که به ترویج یکی از رشته‌های علوم می‌پردازد و سطح آگاهی‌ها و دانش خواننده را ارتقاء می‌بخشند و او را با مفاهیم جدید علمی آشنا می‌سازد. اصولاً مقالات ترویجی فقط برای اشاعه دانش بشری و عالمانه کردن آن و جهان پیرامونی آن است و هدف دیگری ندارد. معمولاً نویسنده این‌گونه مقالات علاوه بر تخصص بالا در رشته خود باید توانایی بیان مطالب را به زبان غیرفنی داشته باشد. این نوع مقالات دستاوردهای علمی فنی و حرفه‌ای آموزنده و جالب را به زبانی کمتر فنی برای افراد دارای تحصیلات دانشگاهی، دانش‌آموزان سال‌های بالای دبیرستان‌ها، صنعتگران، مخترعین، مبتکرین و افراد غیرمتخصص در آن رشته ارائه می‌دهند.

مدتی است که در محافل و نیز نشریات ادبی کشور، بحث «نقد» کتاب و مقاله رنگ و جلوه خاصی به خود گرفته است. این حرکت، بسیار درخور توجه و قابل تحسین می‌باشد اما کافی نیست. بررسی فعالیت‌های علمی و مقالات پژوهشی و بیان مشکلات و کاستی‌های آنها به نشاط و پویایی در عرصه علم کمک فراوانی می‌کند. این حرکت که امروزه «نقد نقد» نامگذاری شده است، در زمینه‌های مختلف علمی راه را برای پیشرفت نو قلمان فراهم می‌نماید و در واقع و به عبارت بهتر می‌توان گفت: با مشاهده ایراد و اشکال دیگران سعی می‌کنند خود مرتکب چنین اشکال‌هایی نگردند.

مقاله حاضر بر آنست با استفاده از دیدگاه نقدی به بررسی ۴ مقاله که به صورت تصادفی با موضوع «اسطوره» انتخاب شده‌اند، پرداخته و آنها را از سه جنبه عنوان و موضوع، مباحث و عناوین فرعی و نیز منابع و استناددهی مورد بررسی قرار دهد.

پیشینه پژوهش

تاکنون در این زمینه کارها و اقدامات قابل ذکری قرار گرفته است مانند: فرامرز میرزایی، خلیل پروینی و علی سلیمی (۱۳۸۷) در مقاله «تحلیل گزارش گونه از مقالات چاپ شده مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عرب (شماره یک تا ده)» در شماره ۱۰ مجله مذکور به بررسی وضعیت کیفی و کمی مقالات این مجله پرداخته‌اند/ حمید احمدی، علی سلیمی و لادن فتحی (۱۳۹۲) در مقاله «تحلیل استنادی و روابط هم‌نویسندگی مقاله‌های مجله علمی- پژوهشی انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی (مطالعه موردی: شماره‌های ۱ تا ۲۰)» در شماره ۲۹ همین مجله به بررسی میزان استناددهی نویسندگان به مقالات این مجله و نیز به‌میزان همکاری نویسندگان در ارائه مقالات به این مجله پرداخته‌اند. اما مقاله‌ی حاضر کوشیده است به بررسی و نقد ۴ مقاله با موضوع اسطوره، که به صورت تصادفی انتخاب شده‌اند، بپردازد. روش کار بدین صورت می‌باشد که ابتدا معیارها را یک به یک توضیح داده و در زیر هر یک از آنها به نقد و بررسی مقالات بر اساس آن معیار پرداخته‌ایم.

سوالات پژوهش

مقالات انتخاب شده تا چه میزان به معیارهای مقالات پژوهشی نزدیک هستند؟
بهترین مقاله از میان این ۴ مقاله کدام یک است؟

بررسی و نقد مقالات

انتخاب عنوان و موضوع

یکی از معیارهای ارزشیابی و داوری مقالات پژوهشی، اهمیت و ضرورت موضوع تحقیق و نیز تنظیم عنوان مناسب برای آن می‌باشد. انتخاب موضوع تحقیق و تنظیم عنوان، اولین و مهم‌ترین گام در پژوهش و یکی از نشانه‌های تسلط و مهارت نویسنده نسبت به موضوع است. با نگاهی به کتب معتبر روش تحقیق که در فارسی و عربی موجود است، می‌توان معیارهای انتخاب موضوع و عنوان را به صورت زیر خلاصه و دسته‌بندی کرد.

- ۱- موضوع مقاله باید محدود و محصور باشد (خاکی، ۱۳۸۶: ۲۲-۱۰)
- ۲- موضوع مقاله باید جدید و مفید باشد (اژه‌ای و همکاران، ۱۳۸۲: ۱۰ و ۴۶)
- ۳- عنوان مقاله حتی‌المقدور مختصر باشد (میرزایی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۷۰)
- ۴- عنوان مقاله باید واضح و جذاب باشد (ضیف، ۱۹۷۲: ۲۴-۱۸؛ شلیبی، ۱۹۷۴: ۹ و ۸). در این قسمت سعی شده علاوه بر موضوع و عنوان، به چکیده مقاله نیز دقت شود. یک چکیده مقبول عام، باید علاوه بر تعریف موضوع، شامل روش تحقیق، جامعه‌ی آماری و نیز اندکی از نتایج باشد زیرا چکیده، آئینه‌ی تمام‌نمای یک مقاله است و یک خواننده با مطالعه چکیده به خواندن کل مقاله علاقه‌مند یا از آن روی‌گردان می‌شود.

نگرش اسطوره‌ای به گاو در ادبیات کهن عربی

نویسنده محترم در نامگذاری این مقاله اندکی مسامحه ورزیده زیرا محدود و محصور بودن عنوان را رعایت نکرده و انتخاب عنوان «ادبیات کهن عربی» سبب وسعت دامنه‌ی کار ایشان شده است. گستردگی و وسعت دامنه‌ی تحقیق سبب گذرا و سطحی بودن کار پژوهشی می‌گردد. در چکیده نیز نویسنده از روش مورد تحقیق خویش سخنی به میان نیاورده و جامعه‌ی آماری خویش را نیز بیان نکرده است؛ مثلاً بهتر بود با انتخاب همین موضوع در شعر یک شاعر یا در شعر مثلاً اصحاب معلقه یا در شعر صعلیک، اندکی دامنه‌ی کار خویش را کاهش دهد اما متأسفانه در این امر سهل‌انگاری نموده است. در چکیده باید اندکی از نتایج بحث بیان شود زیرا چکیده فشرده‌ی یک بحث است و باید آئینه تمام‌نمای آن باشد اما متأسفانه در این پژوهش به نتایج بحث اشاره نشده است. نویسنده در قسمت پایانی چکیده از تطبیق این اسطوره در ادبیات عربی و ادبیات ملل دیگر سخن گفته است در حالی که شیوه تطبیقی مورد استفاده خویش را اصلاً بیان نکرده است.

در مورد مفید و جدید بودن موضوع نمی‌توان به‌طور قطع و یقین نظر داد زیرا تازه و مفید بودن هر موضوعی بستگی به سطح درک و فهم خواننده دارد. پس نمی‌توان به یقین در مورد مقاله مورد نظر اظهار نظر کرد زیرا همین موضوع برای دانشجوی کارشناسی‌ارشد بسیار بکر و مفید است در حالی که برای یک استاد کهنه‌کار بسیار ساده و پیش پا افتاده به نظر می‌رسد. از نظر واضح و جذاب بودن این مقاله دارای عنوانی جذاب می‌باشد اما با توجه به اینکه دوره خاصی یا شاعر خاصی مدنظر نبوده محدودۀ کار مشخص شود، اندکی از مبحث واضح بودن فاصله گرفته است.

جمشید در منشور اساطیر

موضوع و عنوان مورد پژوهش این نویسنده شاید در ظاهر جذابیت خاصی برای خواننده داشته باشد اما مشکل اصلی در این پژوهش، محدود و مختصر نبودن موضوع مقاله است. نویسنده بهتر بود با محور کردن کار خویش در یک دوره زمانی مشخص و یا در شکل بهتر در شعر یکی از شاعران، دامنه‌ی کار خویش را محدودتر کند و از سطحی‌نگری و گذرا بودن دوری کند. عنوان موضوع اگرچه جذاب و مختصر به نظر می‌رسد اما مبهم است و از صفت وضوح به دور می‌باشد. در مورد چکیده باید گفت که متأسفانه از استانداردهای لازم برای یک چکیده‌ی پژوهشی به دور است. در آن از روش پژوهش صحبتی به میان نیامده است. نویسنده جامعۀ آماری و موضوع مورد پژوهش را مشخص نساخته است و می‌بینیم که فقط به تعریف اسطوره پرداخته و به صورت سطحی به اسطوره جمشید اشاره نموده است. نویسنده در چکیده باید به ذکر اندکی از نتایج بحث بپردازد که متأسفانه در این کار سهل‌انگاری کرده است.

طبقه‌بندی توصیفی شاهنامه براساس شالوده‌های تاریخی و اساطیری

عنوان این مقاله به درستی انتخاب شده است و ضمن محدود و محصور بودن، با انتخاب عنوان تازه و جذاب خواننده را به خواندن کامل متن ترغیب نموده است. در چکیده نیز به درستی و روشنی، کار خویش را توضیح داده است و بیان نموده که به دنبال چیست؛ در واقع وی در همین ابتدا مرزها را برای خواننده مشخص و معین ساخته است که در سه بخشی که نام برده است، به بررسی شاهنامه خواهد پرداخت. پس در این بخش باید به نویسنده نمره قابل‌قبولی ارائه نمود.

ژرف‌شناختی شخصیت رستم

در نامگذاری عنوان این مقاله متأسفانه نویسندگان از محدود و معین ساختن دامنه تحقیق سهل‌انگاری کرده و محدوده خاصی را رعایت و مشخص نکرده‌اند. عنوان مقاله متأسفانه مبهم است و مشخص نیست که نویسندگان به دنبال چه چیزی هستند و نیز در چکیده از ذکر نتیجه غفلت ورزیده شده است. در چکیده نیز کار خاصی صورت نگرفته و تنها به این جمله اکتفا شده که «این مقاله به ابعاد گوناگون رستم» می‌پردازد که متأسفانه مبهم است.

مباحث و عناوین داخلی مقاله

انتخاب مباحث فرعی و تنظیم عنوان‌های داخلی مقالات علمی- پژوهشی به‌عنوان شاخه‌ای از روش تحقیق، یکی از مهمترین معیارها در ارزیابی تسلط و اشراف همه‌جانبه پژوهشگران بر عناصر و افکار اساسی موضوع مورد بحث است زیرا که با دقت در جوانب و زوایای متعدد و تنظیم علمی و منطقی مباحث و عنوان‌های فرعی آن می‌توان بر عمق علمی و غنای پژوهش افزود و میزان نوآوری و تولید علم را در آن افزایش داد.

تنظیم مباحث فرعی در هر پژوهش، که یکی از معیارهای اساسی در ارزشیابی مقالات و در عین حال مشکل‌ترین مرحله تحقیق است (نادری و سیف نراقی، ۱۳۷۲: ۲۰۱؛ خاکی، ۱۳۸۶: ۳۰۸؛ دلاور، ۱۳۸۵: ۳۷)، عبارت است از انتخاب و تعیین راه‌هایی که پژوهشگر آن را در ذهن خود ترسیم نموده تا از طریق آن به هدف مورد نظر در تحقیق خود دست یابد (شلیبی، ۱۹۷۴: ۳۲؛ مشکین‌فام، ۱۳۸۶: ۲۶). موضوع هر مقاله، عناصر و قضایای مربوط به خود را دارد که با موضوعات دیگر مقالات متفاوت است لذا پژوهشگر باید آن عناصر و اندیشه‌ها را استخراج کرده با کنار هم قرار دادن منطقی آنها، مباحث و عنوان‌های فرعی مقاله را تنظیم کند (صابری، ۱۳۸۴: ۲۳). بدین ترتیب نویسنده، عنصر اصلی را به‌عنوان مقاله و عناصر فرعی و ثانویه را به‌عنوان مباحث و عناوین فرعی مقاله اختصاص می‌دهد. شکی نیست که تعیین مباحث کلی یک موضوع در ذهن پژوهشگر یک‌جا و یک دفعه و به‌صورت دقیق و تکمیل شده شکل نمی‌گیرد بلکه پس از مطالعه وسیع و عمیق پیرامون زوایای گوناگون و مراجعه و بررسی عنوان‌های مقالات برجسته مشابه و به دنبال مشاوره با متخصصین و همچنین تأملات و گفتگوهای درونی پژوهشگر در خلوت خود به‌دست می‌آید. بر این اساس هرگز نباید یک تنظیم و عنوان‌بندی کلیشه‌ای از پیش تعیین‌شده را برای مباحث مقالات انتخاب کرد بلکه باید با صبر و حوصله و دقت اجازه داد که عنوان‌های موضوع در حد مطالعات و فیش‌بردارهای مطابق با معیارهای مذکور و به‌صورت تدریجی و ابتکاری تنظیم گردد.

نگرش اسطوره‌ای به گاو در ادبیات کهن عربی

یک مقاله پژوهشی مناسب دارای عناوین و بخش‌های مجزا باشد تا ساختار مقاله در آن رعایت شود. مقاله اشاره شده تنها دارای یک عنوان داخلی است که این مورد از نقاط ضعف یک مقاله محسوب می‌گردد و همان‌طور که ملاحظه می‌شود یک عنوان موردنظر نیز بسیار وسیع و در نتیجه مبهم است. نیز بخش‌های اصلی و تنه یک مقاله که شامل پیشینه پژوهش و ضرورت و سؤالات پژوهش می‌باشد در مقاله رعایت نشده است.

جمشید در منشور اساطیر

نویسنده با آوردن ترتیب منطقی بین عناوین و دسته‌بندی مطالب بخوبی از عهده کار برآمده است پس می‌توان در بخش مباحث و عناوین فرعی مقاله به محقق نمره خوبی داد. اما نویسنده با عدم ذکر پیشینه‌ی بحث و نیز سؤالات پژوهش اندکی از نمره خویش را کاسته است زیرا ذکر پیشینه‌ی یک پژوهش و دستاوردهای دیگران در این باره و نیز بیان تفاوت کار خویش با کار دیگران، در واقع جنبه نوآوری مقاله است که متأسفانه ذکر نشده است. نمره منفی دیگری که از ارزش کار نویسنده کاسته است، عدم ذکر سؤالات تحقیق است زیرا با ذکر این سؤالات، نویسنده به خوانندگان نشان می‌دهد که هدف وی از تحقیق حاضر چه بوده است و در واقع به وی نشان می‌دهد که به دنبال چیست؟

طبقه‌بندی توصیفی شاهنامه براساس شالوده‌های تاریخی و اساطیری

با نگاهی به عناوین داخلی می‌توان به توان نویسنده پی برد؛ ایشان با طرح عناوین زیبا و خالی از ابهام و نیز دارای ترتیب، در واقع خواننده را در مسیر درستی هدایت نموده است اما نکته قابل تأمل در این مقاله و اکثر مقالات این است که متأسفانه از بیان پیشینه پژوهش و نیز سؤالات پژوهش که دو رکن اصلی در هر مقاله هستند، غفلت شده است. لازم به تذکر مجدد است که نویسنده یک مقاله با ارائه‌ی پیشینه‌ی تحقیق خود، ضمن یاری رساندن به یک خواننده نوگام در جهت ارائه پژوهش‌های پیشین، به نویسندگان صاحب قلم نیز این اطمینان را می‌دهد که کار وی بکر و نوین است و ممکن است که قبلاً در این باره کار شده باشد اما روش کار و موضوع انتخابی وی کاملاً با آنها متفاوت است.

موضوع دیگر، سؤالات تحقیق است که متأسفانه در مقاله حاضر و اکثر مقالات مشاهده نمی‌شود در حالی که به نظر نگارندگان، این بخش رکن اصلی یک مقاله است زیرا تمام تلاش یک نویسنده و نیز هدف وی از گذاردن زمان و هزینه و عمر، پاسخ به دغدغه وی است که در قالب سؤالات تحقیق روی می‌نماید که متأسفانه کمتر شاهد این موضوع هستیم و این کمبودها می‌تواند یک نمره منفی برای هر نویسنده از جمله نویسنده حاضر باشد.

ژرف‌شناختی شخصیت رستم

در عناوین داخلی و فرعی این مقاله نیز متأسفانه شاهد ضعف نویسندگان مقاله هستیم که این مهم از چشم داوران محترم این مقاله به دور مانده است. نویسندگان بدون هیچ زمینه‌ای وارد مبحث اصلی بحث شده‌اند در حالی که این امر باید با فراهم‌سازی بحث برای ورود مخاطب به نوشته آغاز شود. نویسندگان توجهی به ذکر پیشینه و سؤالات تحقیق نشان نداده‌اند در حالی که همانطور که قبلاً بیان شد نویسنده با ذکر پیشینه‌ی یک تحقیق، ضمن آشناسازی خوانندگان با کارهای قبلی که در این زمینه صورت گرفته است، بکر بودن و جدید بودن کار خویش را نشان داده و نیز تفاوت کار خویش با سایر کارهایی که در این زمینه بوده است را بیان می‌کند که متأسفانه این مهم در مقاله حاضر به دست فراموشی سپرده شده است. سؤالات پژوهش نیز که پژوهش در جهت پاسخ به آنها نگاشته می‌شود، نیز متأسفانه ذکر نشده است که این موارد نمرات منفی را به نویسندگان اختصاص داده است. در نامگذاری عناوین فرعی نیز شاهد ضعف نویسندگان هستیم زیرا اولاً ترتیب را رعایت نکرده‌اند و در همان ابتدا با عناوین رستم، پهلوان نیمه حماسی و نیمه اسطوره‌ای بحث را آغاز کرده و در واقع خواننده را در پیش داوری قرار داده‌اند سپس به چهره تاریخی رستم پرداخته و در ادامه به کودکی وی اشاره کرده است. می‌بینیم که عناوین دارای ترتیب تاریخی مشخصی نیستند، نیز در ادامه با آوردن چندین عنوان مبهم از ظرافت کار خویش کاسته‌اند؛ عناوینی مانند «پهلوان نمادین» که مبهم و گنگ است نیز «هفت خوان» که عنوانی گسترده و مبهم و فاقد جذابیت است. سایر عناوین فرعی نیز همین موارد را در خود نهفته دارد «رستم و آیین مهر» و نیز «رستم از دیدگاه حماسه» در واقع بحث اصلی وی، که در خلال پژوهش بررسی شخصیت اسطوره‌ای رستم در شاهنامه می‌باشد، متأسفانه عنوانی بدین نام یا نزدیک به آن در مقاله نمایان نیست پس در این قسمت نیز باید به نویسندگان نمره منفی داد.

نقد بر اساس منابع و استنادات

یکی از مهمترین وظایف پژوهشگران پس از انتخاب موضوع تحقیق، جستجو برای یافتن منابع و مراجع مختلف جهت جمع‌آوری معلومات و اطلاعات لازم پیرامون موضوع است. شکی نیست که هر اندازه این جستجو وسیع‌تر و دقیق‌تر باشد ارزش و اعتبار تحقیق بیشتر خواهد بود. بر همین اساس باید گفت که تعداد و تنوع و اعتبار منابع استنادی یکی از معیارهای ارزشیابی تحقیقات دانشگاهی است. کمتر پژوهشگری می‌تواند ادعا کند که آنچه نوشته است زاینده‌ی اندیشه خود اوست. بر این اساس شکی نیست که جستجوی منابع مورد نیاز یک پژوهش، اولین قدم در راه تحقیق درست و منطقی است زیرا از آنجا

که «پژوهش نوعی حجت منطقی است، بنابراین هر قدر در آن به مآخذ و منابع گوناگون استناد شود، حجت قوی‌تر و استقراء کامل‌تر خواهد بود» (زرین کوب، ۲۵۳۶: ۱۳). شوقی ضیف منابع را به اولیه و اساسی و منابع ثانوی و جانبی تقسیم کرده و گروه اول را مصادر و گروه دوم را مراجع نامیده است (ضیف، ۱۹۷۲: ۲۳۷). منابع اساسی یا مصادر، قدیمی‌ترین کتاب‌هایی هستند که دربردارندهٔ معلوماتی پیرامون یک موضوع است (الخفاجی، بی‌تا: ۷۵) و یا به قلم نویسندگان مورد اعتماد نگاشته شده باشد (ابوسلیمان، ۱۳۸۷: ۴۸). اما منابع ثانوی یا مراجع، منابعی هستند که در معلومات علمی خود به منابع اساسی و مصادر، مراجعه و معلومات مورد نیاز اولیه را از آن نقل می‌کنند و سپس با تجزیه و تحلیل و نقد علمی دقیق نتایج جدیدی به دست می‌آورند (مشکین‌فام، ۱۳۸۶: ۲۴؛ دلاور، ۱۳۸۵: ۱۴۹).

نگرش اسطوره‌ای به گاو در ادبیات کهن عربی

مقاله حاضر دارای ۴۵ منبع است که بسیار مورد قبول است. مورد بعدی از لحاظ تنوع است که سه منبع فارسی، ۳۳ منبع عربی و ۸ منبع ترجمه شده به زبان فارسی و یک منبع به زبان اصلی دارد که این مورد نیز از نقاط قوت مقاله محسوب می‌گردد و مورد بعدی میزان ارتباط منابع یاد شده با موضوع بحث است که با توجه به استفادهٔ نویسندگان از دواوین شاعران برای آوردن شاهد، اکثریت منابع به موضوع مورد بحث نزدیک است.

جمشید در منشور اساطیر

نویسنده با بهره‌گیری از علم روز و سایت‌های اینترنتی از تعداد ۳۲ منبع بهره برده است که به نظر تعداد قابل‌قبولی می‌رسد. سایت‌های اینترنتی و استفاده از مقالات مجلات مختلف، که در واقع چکیده‌ای از کتاب‌های مختلف هستند، بر ارزش کار یک نویسنده می‌افزاید اما باید دقت داشت از سایت‌هایی استفاده کرد که مطالب آن مورد تأیید باشد زیرا سایت‌هایی مثل ویکی‌پدیا، که اغلب نویسندگان جوان به اشتباه از آن بهره می‌برند، یک سایت علمی نیست و تنها نوشته‌های نویسندگان مختلف است. به هر ترتیب باید در این بخش به نویسنده نمره قابل‌قبولی داد زیرا وی توانسته از دو منبع خارجی بهره ببرد و نیز در میان سایر منابع وی، کتاب‌هایی وجود دارد که از زبان‌های مختلف به فارسی ترجمه شده است و این نقطه قوتی برای مقاله‌ی حاضر است. در کل می‌توان بدین گونه نظر داد که اگر نویسنده در چکیده خویش و نیز دامنه موضوع خویش تغییراتی ایجاد کند مقاله نمره‌ی قبولی بالایی دریافت می‌کند.

طبقه‌بندی توصیفی شاهنامه براساس شالوده‌های تاریخی و اساطیری

نویسنده با آوردن ۳۵ منبع در واقع مهر تأییدی بر توانمندی علمی خویش زده و از لحاظ تعداد و تنوع منابع گام مهم و محکمی نهاده است. وی با مطالعه و انتخاب مطلب از ۱۲ منبع خارجی زبان،

آگاهی کامل خویش از منابع خارجی را به رخ کشانیده است. با نگاهی به منابع وی، خواننده و ناقد درمی‌یابد که اکثر منابع وی با پژوهش موردنظر دارای ارتباط هستند و وی کمتر از منابع غیرمرتبط با پژوهش خویش سود برده است که این امر نیز نقطه قوت مقاله محسوب می‌گردد. در مجموع می‌توان گفت که در بین مقالات انتخاب شده جهت نقد، مقاله حاضر بالاترین نمره را دریافت خواهد کرد اگر چه پیشینه تحقیق و سؤالات تحقیق را نیز در بر بگیرد.

ژرف‌شناختی شخصیت رستم

با توجه به اخذ میانگین از تعداد منابع چهار مقاله حاضر که شاخص ۳۲ منبع را نشان می‌دهد، نویسندگان محترم این مقاله تنها از ۱۷ منبع بهره برده‌اند که این امر نشانگر بهره‌گیری کمتر این نویسندگان از منابع مختلف و متعدد بوده است. پس از لحاظ تعداد و تنوع در سطح پایینی است چون نویسندگان می‌توانند از سایر منابع درباره حماسه و شاهنامه که به زبان‌های مختلف نگاشته شده است، بهره ببرند که متأسفانه استفاده نشده است.

نتیجه‌گیری

نقد و بررسی نوشته‌های دیگران، امروزه در حوزه‌ی نقد ادبی به عنوان «نقد نقد» شناخته می‌شود که علیرغم تازگی، به سرعت رشد یافته و مورد توجه قرار گرفته است. برای نگارش یک مقاله‌ی خوب و پژوهشی، معیارهای فراوانی از جانب نویسندگان و پژوهشگران مختلف مطرح شده است که بررسی عنوان و موضوع مقاله، بررسی عناوین و مباحث فرعی و نیز بررسی منابع و استنادات یکی از روش‌های مقبول برای نقد مقالات می‌باشد. با بررسی ۴ مقاله پژوهشی با عناوین «نگرش اسطوره‌ای به گاو در ادبیات کهن عربی»، «جمشید در منشور اساطیر»، «طبقه‌بندی توصیفی شاهنامه بر اساس شالوده‌های تاریخی و اساطیری» و «ژرف‌شناختی شخصیت رستم»، می‌توان دریافت که اکثراً یا به‌طور مشخص تمام مقالات منتخب، از لحاظ عنوان و موضوع بحث و نیز وضعیت علمی چکیده نمره قبولی را دریافت نخواهند کرد. انتخاب مباحث و عناوین فرعی نیز یکی دیگر از معیارهای داوری بوده است که تنها یک مقاله دارای این معیار محکم و قوی می‌باشد. متأسفانه هر ۴ مقاله مورد نقد، فاقد پیشینه و سؤالات تحقیق، به‌عنوان دو رکن اصلی پژوهش، می‌باشند. در بخش ارجاعات سه مقاله از چهار مقاله حاضر، نمره قبولی دریافت می‌کنند زیرا از لحاظ تعداد و تنوع و نیز ارتباط با موضوع مورد پژوهش در سطح بالایی هستند. در مجموع می‌توان گفت از میان مقالات فوق، مقاله «طبقه‌بندی توصیفی شاهنامه براساس شالوده‌های تاریخی و اساطیری» بالاترین نمره قبولی را دریافت می‌کند.

منابع

۱. ابوسلیمان، ابراهیم عبدالوهاب (۱۳۸۷). تحقیق علمی به زبان عربی و منابع پژوهش‌های عربی و تاریخی، ترجمه محمدباقر حسینی و ملیحه طوسی، انتشارات دانشگاه فردوسی، مشهد.
۲. ازهای، جواد و همکاران (۱۳۸۲). چگونه بنویسیم: روش نگارش مقالات پژوهشی و شیوه نگارش فارسی، سمپاد، تهران.
۳. خاکی، غلامرضا (۱۳۸۶). روش تحقیق: با رویکردی به پایان‌نامه‌نویسی، انتشارات بازتاب، چاپ سوم، تهران.
۴. الخفاجی، محمد عبدالمنعم (بی‌تا)، البحوث الأدبیه، مناهجها و مصادرها، دارالکتاب اللبنانیة، بیروت.
۵. دلاور، علی (۱۳۸۵). روش‌های تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، انتشارات دانشگاه پیام‌نور، تهران.
۶. شلبی، احمد (۱۹۷۲). کیف تُکتَب بحثاً أو رسالَةً، مکتبه النهضة المصریة، چاپ هشتم، قاهره.
۷. صابری، علی (۱۳۸۴). المنهج الصحیح فی کتابه البحث الأدبی، انتشارات شرح، تهران.
۸. ضیف، شوقی (۱۹۷۲). البحث الأدبی، طبیعتہ، مناهجہ، أصولہ، مصادره، دارالمعارف، چاپ هفتم، قاهره.
۹. فخرالاسلام، بتول و عربیانی، اشرف (۱۳۸۹). ژرف‌شناختی شخصیت رستم، مجله تخصصی ادبیات فارسی، دوره ۶، شماره ۲۸، صص ۲۱۵-۱۹۱، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد.
۱۰. قائمی، فرزاد (۱۳۸۸). طبقه‌بندی توصیفی شاهنامه بر اساس شالوده‌های تاریخی و اساطیری، مجله تخصصی ادبیات فارسی، دوره ۵، شماره ۲۱، صفحات ۱۲۹-۱۰۹، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد.
۱۱. قربانی زرین، باقر (۱۳۹۲). نگرش اسطوره‌ای به گاو در ادبیات کهن عربی، فصلنامه ادبیات عرفانی و اسطوره‌شناختی، سال ۹، شماره ۳۲، صفحات ۲۱۸-۱۹۹، دانشگاه آزاد اسلامی تهران جنوب.
۱۲. لطیف‌نژاد، فرخ (۱۳۸۸). جمشید در منشور اساطیر، فصلنامه تخصصی ادبیات فارسی، دوره ۵، شماره ۲۴، صفحات ۲۴۵-۲۲۳، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد.
۱۳. مشکین‌فام، بتول (۱۳۸۶). البحث الأدبی، مناهجہ و مصادره، سمت، چاپ دوم، تهران.
۱۴. میرزایی، فرامرز؛ پروینی، خلیل و سلیمی، علی (۱۳۸۷). تحلیل گزارش‌گونه مقالات چاپ شده مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، مجله انجمن زبان و ادبیات عربی، شماره ۱۰، صفحات ۱۸۱-۱۶۵، دانشگاه تربیت‌مدرس.
- ۱۵- نادری، عزت‌اله و سیف‌نراقی، مریم (۱۳۷۲). روش‌های تحقیق در علوم انسانی، بدر، چاپ پنجم، تهران.

